

Arts and Cultural Education in Norway

Professor Anne Bamford

Sammendrag på norsk av kartleggingen ”Kunst- og kulturoppplæring i Norge”

Foto: Odd Mehus

Innledning

Kort om bakgrunn

Rapporten «Arts and Cultural Education in Norway» ble bestilt av Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen (KKS). Rapporten er en del av senterets arbeid med Kunnskapsdepartementets strategiplan *Skapende Læring* (2007-2010). Kartleggingen ble utført og rapporten ble skrevet av professor Anne Bamford.

Hovedintensjonen bak senterets bestilling, var å få en kartlegging, et "øyeblikksbilde", av situasjonen for kunst og kultur i opplæringen i Norge i dag. Dette "øyeblikksbildet" kan gi grunnlag for å planlegge videre arbeid ved KKS, og være et bidrag til å bedre senterets forståelse av situasjonen i kunst- og kulturoplæringen i landet. Denne kartleggingen ville dermed styrke senterets kunnskap om situasjonen og om målgruppens behov og aktuelle problemstillinger.

UNESCOs forskningsprosjekt og publikasjonen *The WOW Factor*,¹ utført av professor Anne Bamford, har vært et utgangspunkt for denne bestillingen.

Rapporten er skrevet på engelsk og offentliggjøres på originalspråket. Oppdragsgiver, Nasjonalt senter for kunst og kultur v/ senterleder Kirsti Saxi, har funnet det hensiktsmessig å gi en kort oppsummering av rapporten på norsk.

Fakta

- Prosjektet startet i oktober 2010, og datainnsamlingen var ferdig i mai 2011.
- Prosjektet dekker alle typer formelle opplæringstilbud for barn og unge i alderen 1-20+ år, i tillegg til andre kulturtilbud som angår målgruppen, som for eksempel (SFO), kulturskoler og tilbud gjennom frivillige organisasjoner.
- Til sammen 2416 personer ble intervjuet, svarte på spørreundersøkelser, og/eller deltok i fokusgrupper.
- Deltakere fra utdannings- og kultursektoren var elever, lærere, rektorer, foreldre, studenter, representanter fra lærerutdanningen, barnehageansatte, kulturskolelærere/ rektorer, kulturkoordinatorer, ansatte i museum- og gallerisektoren og kunstnere. I tillegg ble politikere, representanter fra næringslivet, og representanter for media intervjuet.
- En nettbasert spørreundersøkelse ble sendt til alle skoler, barnehager og kulturskoler i Norge for å kunne samle inn kvantitative data. 2160 spørreskjemaer ble fylt ut, og den gjennomsnittlige svarprosenten var 27,4. Det kom inn svar fra alle norske fylker, og antall svar var jevnt fordelt mellom fylkene. Samlet sett hadde likevel Møre og Romsdal høyest svarprosent, mens Oslo hadde lavest svarprosent.
- Feltarbeidet er gjennomført i fylker over hele landet, slik at man dekker et bredt utvalg av geografiske områder, skoler og institusjoner.

¹ Bamford, A (2006) *The Wow Factor: Global research compendium on the impact of arts in education*. Waxmann, München. I norsk oversettelse: *Wow-faktoren: Globalt forskningskompendium om kunstfagenes betydning i utdanningen, Musikk i Skolen*, Oslo

- Prosjektet har tatt i bruk ulike metoder, blant annet dokument- og medieanalyse, spørreundersøkelser på nett, intervjuer, fokusgrupper, observasjoner og tilrettelegging for elektroniske besvarelser via e-post.

Hovedproblemstillinger

Hovedproblemstillingene i rapporten er delt inn i tre områder:

1. Hva gjøres innenfor kunst- og kulturoplæringen, og på hvilken måte gjøres det?
2. Hvordan er kvaliteten i kunst- og kulturoplæringen i Norge?
3. Hvilke muligheter og utfordringer står vi overfor nå og i framtiden?

Kartleggingen tar for seg ulike kunst- og kulturtilbud for barn og unge som skjer på dagtid i barnehage, grunn- og videregående skole, inkludert tilbud gitt av Den kulturelle skolesekken (DKS). Rapporten omtaler også lærerutdanningen og dessuten kunst- og kulturtilbud som barn og unge møter utenom skole- og barnehagetid, for eksempel i skolefritidsordningen (SFO), i kulturskolen og i frivillige organisasjoner.

Hovedfunn i rapporten

1. Hva gjøres innenfor kunst- og kulturoplæringen, og på hvilken måte gjøres det?

Det er en generell positiv holdning til kunst og kultur i Norge. Selv om timetallet i de estetiske fagene i skolene er redusert², så har den alminnelige oppfatningen av kunst og kultur utviklet seg i positiv retning. De iboende målsetningene til kunst og kultur verdsettes høyt i Norge.

Det finnes mange kunst- og kulturaktiviteter i lokalmiljøene som gir barn og unge kreative muligheter, og mange av disse aktivitetene er ledet av de unge selv. I tillegg arrangeres det kulturfestivaler gjennom hele året, som ofte inkluderer aktiviteter for barn og unge.

Kvaliteten i kunst- og kulturoplæringen i Norge utgjøres blant annet av Den kulturelle skolesekken (DKS), lokale ressurser, amatørkunst, generell tilgjengelighet, lokale kulturformidlere og profesjonelle organisasjoner.

Rapporten viser at Norge ikke prioriterer talentutvikling. Det satses mer på breddeaktiviteter/-tiltak, der man er opptatt av å inkludere alle i kunst- og kulturoplæringen. Rapporten viser også at Norge likevel ikke klarer å inkludere alle i opplæringen. Det er liten deltakelse av barn og unge med annen kulturell bakgrunn enn norsk og barn med spesielle behov, og det er få gutter som deltar i kunst- og kulturaktiviteter. Dette er tydelig både i skolen og kulturskolen.

²I følge Utdanningsdirektoratet er antall timer i estetiske fag i grunnskolen ikke redusert. Men fordi andre fag har fått et større timetall, og eleven totalt sett har fått flere undervisningstimer, har den prosentvise andelen i estetiske fag blitt lavere.

Mange av tenåringsguttene som ble intervjuet i forbindelse med fokusgruppene, rapporterte om sterkt gruppepress mot at de skulle ta aktivt del i kunst og kultur, og like sterkt press, om ikke mobbing, hvis de likevel valgte å delta.

En tilsvarende situasjon, og kanskje enda verre, kan man finne i kulturskolen. De nasjonale statistikkene for kulturskolen (GSI) inneholder ikke informasjon om kjønn, men i en prøveregion har man samlet inn data om kjønn. Resultatene derfra viser at i kulturskolen er 75 prosent av elevene jenter, og på enkelte typer instrumenter og kurs er det stort sett bare jenter.

Elever med annen kulturell bakgrunn enn norsk, har relativt lik tilgang på kunst og kultur i skolen, men tilgangen er mer begrenset når det gjelder kulturopplevelser utenfor skoletiden. De fleste kulturskolene som ble besøkt, var klar over at bare en liten andel av elevene i kulturskolen har annen kulturell bakgrunn enn norsk

Mye tyder på at ulik tilgang til kulturskolen også har ringvirkninger for antall elever som går videre til videregående skoler med spesialisering i kunstfag. Dette kan bety at færre elever med annen kulturell bakgrunn ser muligheten for å gå videre og bli kunstfaglærere eller kunstnere.

For barn med behov for spesialundervisning³ varierer tilgangen til kunst- og kulturopplæring fra skole til skole. Bakgrunnen for dette kan være at man i lærerutdanningen ikke lærer nok om hva barn med spesielle behov trenger for å kunne dra nytte av kunst- og kulturopplæringen.

Grunnskolen

Det er stor grad av enighet blant alle de som ble intervjuet at det i løpet av de siste 10 årene er blitt en fornyet interesse for kunst og kultur i Norge, og at "klimaet" for kunst og kultur har bedret seg. Skolene mener derimot mener at det har vært en negativ utvikling.

Rapporten peker på at økt fokus på og økt timetall i «basisfagene» har ført til redusert fokus på de estetiske fagene. I tillegg har skolene i stadig større grad organisert opplæringen i de estetiske fagene som "ukesprosjekter". Denne blokkvise tilnærmingen til undervisning kan være effektiv, men bør ikke anses som et alternativ til jevnlig og systematisk opplæring i de estetiske fagene.

I rapporten vises det til at for ti år siden var 20 prosent av tiden forbeholdt kunst- og kulturfag og praktiske fag i grunnskolen. I 2010 har dette tallet falt til rundt 12,4 prosent. Matematikk, engelsk, norsk og kroppsøving er fagene som har fått mest tilleggstid.

Resultatene fra spørreundersøkelsen antyder at selv om noen av grunnskolene mener at de har et sterkt fokus på kunst og kultur (23,1 prosent), mener de fleste av skolene (71,5 prosent) at de har moderat fokus på kunst og kultur. Bare noen få skoler (5,3 prosent) mener de har lite fokus på kunst og kultur.

I intervjuer ble det uttrykt bekymring for hvordan drama dekkes i lærerutdanningen. I grunnskolen har man bare fokusert på å bruke drama som en undervisningsstrategi, og flere var bekymret for at drama nå bare er nevnt i læreplanene for språkfag.

³ Refererer til alle barn med funksjonshemming eller barn som har vesentlige behov for spesialundervisning, inkludert fysiske, mentale, følelsesmessige og/eller atferdsmessige behov.

Videre ser ut til at dans er spesielt dårlig representert, fordi dans enten er lagt innunder musikk eller gym. Når det i tillegg heller ikke er noen som har direkte ansvar for dette området, er det lite sannsynlig at man vil få noen systematisk utvikling av dans som fag.

Selv i de mest kreative skolene opplevde man at presset om å fokusere på de såkalte kjernefagene, begrenset potensialet for kreativiteten. Manglende kreative ferdigheter blant lærerne ble også sett på som en begrensende faktor.

I rapporten sies det også noe om mangel på faglærere i grunnskolen, spesielt musikk lærere. Informanter har i intervjuer påpekt at det foreligger en flukt av kvalifiserte lærere fra den generelle musikkundervisningen i grunnskolen til kulturskolene som tilbyr undervisning *etter skoletid*. Man foretrekker å undervise i disse kulturskolene, som først og fremst tilbyr musikkundervisning, framfor å undervise i grunnskolen. I disse kulturskolene foregår musikkopplæringen gjerne som en-til-en, og i omgivelser som er fysisk bedre egnet og mer preget av et kulturelt miljø som er til fordel for musikkopplæringen.

Når det gjelder faget kunst og håndverk, bemerket bidragsyterne at faglærerflukten synes å gå fra barneskolen i favør av faglærerstillinger i ungdomsskolen og videregående skole.

Det kreves imidlertid ytterligere undersøkelser for å kunne fastslå på hvilke områder det finnes en mangel på faglærere.

Tilgjengelighet

Når man skal se på tilgjengelighet innenfor det norske skolesystemet, må man se på en rekke ulike grupper. Dette gjelder blant annet barn med spesielle behov, barn fra familier med bakgrunn fra andre land enn Norge, barn fra familier med lavere sosioøkonomisk status, gutter og talentfulle elever.

Rapporten peker på at i grunnskolen er opplæringen i de estetiske fagene generelt godt tilgjengelig for alle barn (med unntak av enkelte problemstillinger relatert til kjønn). Men i kulturskolen og i andre tilbud utenfor skoletiden er det større ulikheter når det gjelder tilgjengelighet. Enkelte informanter uttrykte faktisk bekymring for at et for sterkt fokus på like muligheter hadde ført til mer regulering, som i praksis egentlig førte til dårligere tilgjengelighet for enkelte.

Rapporten påpeker videre at mangelen på tilbud etter skoletid, inkludert kulturskolen, for minoritets elever, elever med funksjonshemming og elever fra familier med lav utdanning eller med dårlig økonomi, er spesielt bekymringsfull.

Talentutvikling

Som tidligere nevnt, påpekes det i rapporten at kunst- og kulturoplæringen i Norge generelt fokuserer mer på uttrykk og opplevelser enn på å utvikle elevenes talent. Innenfor grunnskolen er det lite rom for at talentfulle elever i kunst og kultur kan utvikle seg. Resultatene fra spørreundersøkelsen tyder på at man i grunnskolen ikke fokuserer like mye på mer begavede eller talentfulle elever som man gjør på svakere elever.

Innenfor kulturskolen er det mulig å utvikle talentfulle elever. Men for elever med spesielle talent innen litteratur, design og/eller bildende kunst er ikke mulighetene like tydelige. Det fokuseres noe på talentutvikling på disse områdene, men mange av respondentene mener at talentutviklingen må bli mer målrettet innenfor kunst- og kulturopplæringen i Norge.

Videregående skole

- Faglærere ansettes som oftest til å undervise i kunstfagene i videregående skole, mens i grunnskolen er det som regel allmennlærere som underviser i disse fagene.
- De videregående skolene som spesialiserer seg på kunst- og kulturfag hadde generelt gode ressurser, både når det gjaldt arealer og utstyr. Noen skoler hadde også egne spesialrom for dans og drama, selv om dette var mindre vanlig.

Den kulturelle skolesekken (DKS)

Rapporten beskriver DKS som et av verdens største programmer der målsetningen er å gi barn tilgang til profesjonelle kunst- og kulturopplevelser, og at skolesekken uten tvil har vært en stor suksess i Norge. Videre beskriver rapporten at DKS inneholder mange gode elementer. DKS er godt organisert, slik at de når ut med et bredt spekter av kulturelle opplevelser til barn og unge i alle aldre, til tross for stor geografisk spredning. Likevel vurderes det i rapporten at skolesekken så langt tilsynelatende har prioritert dekning framfor dybde. Videre omtaler rapporten majoriteten av aktivitetene i DKS mer som oppvisninger/opplevelser enn som workshops, noe som tilsynelatende ville vært mer integrert i skolehverdagen. Dette er ikke nødvendigvis en kritikk av skolesekken, fordi den har en klar rolle i å utvikle barn til å bli gode publikummere.

Sekretariatet for DKS omtales positivt i rapporten når det gjelder kritisk refleksjon og evaluering.

I rapporten blir DKS oppsummert:

- DKS har lyktes svært godt med å nå hele landet, til tross for åpenbare geografiske utfordringer
- Skolen bør ha mer fokus på å følge opp de opplevelsene og aktivitetene barn og unge får gjennom DKS-arrangementene
- Mange elever husker ikke skolesekken, og synes opplegget er litt «merkelig»
- Elevene ønsker seg mer innflytelse på innholdet i skolesekken (DKS)

Barnehagene

Rapporten viser at de fleste barnehagene bruker mye mer tid på kunst- og kulturaktiviteter enn grunnskolen, og mer enn halvparten (ca. 80 prosent) av barnehagene brukte tre timer eller mer i uken på kunst- og kulturaktiviteter.

Mange barnehager har en tverrfaglig tilnærming og barna kommer ofte selv med inspirasjon til temaene. Noen barnehager har, med stor suksess, inngått avtaler med profesjonelle kunstnere for å forbedre kvaliteten og kompetansen i kunst-, kultur- og kreativitetsområdet i barnehagen. Førskolelærernes kompetanse var også en viktig faktor i barnehagene. Selv om situasjonen i

barnehagene er bedre enn i grunnskolen, er det også her er en viss frykt for at kvaliteten er i ferd med å bli dårligere. Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen har, med den nasjonale barnehageprisen for kunst og kultur, inspirert barnehagene rundt i landet til å styrke arbeidet med kunst, kultur og kreativitet.

Museene er også positive til samarbeid med barnehagene. Museene oppfatter at barnehagen har en mer fleksibel hverdag enn skolen. I tillegg har de faglige ansatte ved barnehagene et bredere læringssyn og ser verdien i å kunne bruke museet som læringsressurs. Samtidig kan det påpekes at hele 59 prosent av de spurte barnehagene gikk færre enn to ganger i året på museum (eller på oppvisning), mens til sammen 35 prosent gikk mellom tre og seks ganger i året.

Generelt mener barnehagene at det finnes tilstrekkelige ressurser i systemet til å opprettholde et godt kunst- og kulturtilbud for små barn, mens andre klaget over manglende kulturtilbud for de minste barna eller følte de måtte «presse» kultursektoren til å jobbe tettere med barnehagene.

På bakgrunn av at mer enn en tredjedel av barnehagene ikke er i kontakt med kunstnere eller utøvende kunstnere, uttrykker mange at det ville være bra å oppmuntre til at flere kunstnere kunne samarbeide med barnehagene.

Rapporten gjengir eksempler på god praksis som ble observert i barnehager:

- kreative og oppfinnsomme romløsninger
 - selvstyrte aktiviteter
 - barna har et eierforhold til aktivitetene
- varierte og spennende materialer ble tatt i bruk

Kulturskolen

Rapporten peker på at det har vært en utvikling i retning av at lokale kulturskoler samarbeider mer med de ordinære skolene. Like vel er antall kulturskoler som har tette og gode bånd til den ordinære skolen, fortsatt ganske lavt.

Kulturskolene beveger seg nå i retning av å bli bredere kultursentre, selv om mange fortsatt har sitt hovedfokus på musikk. Etterspørselen etter plasser i musikkopplæringen, særlig innenfor enkelte instrumenttyper, er svært høy, og det kan være lange ventelister for å få plass. Musikkopplæring i kulturskolen baserer seg generelt på klassisk musikk, jazz og tradisjonell en-til-en undervisning. Tilgjengeligheten av ulike instrumenter og sangundervisning avhenger av en kombinasjon av etterspørsel fra elevene og hvilke lærere som finnes tilgjengelig. Innholdet i opplæringen er ofte lagt opp etter mønster av "mester og elev" i individuelle timer. Musikklærerne kommer fra hele verden, og har betydelig kompetanse.

Enkelte kulturskoler har utvidet sitt tilbud til også å omfatte større og mindre programmer innenfor bildende kunst, drama og dans.

Deltakelsen i kulturskolen er generelt lav, særlig blant ungdom. Tilbudet i kulturskolen er generelt mindre populært blant gutter og tenåringer enn det er blant jenter og yngre barn.

Man kan også spørre om det er lik tilgang til kulturskolen. Igjen er statistikkene for deltakelse mangelfulle og vanskelig sammenlignbare. Det ser ut som rundt 40 prosent av elevene i kulturskolen er gutter og 60 prosent er jenter, men det er store kjønnsforskjeller innenfor hver kunstform. For eksempel består danse- og dramaelever hovedsaklig av jenter, mens på gitar og trommer er det nesten bare gutter. De fleste kulturskolene som ble besøkt var klar over den skjeve kjønnsfordelingen. Bare 2,6 prosent av elevene i kulturskolen har fremmedspråklig bakgrunn.

Biblioteker og litteratur

Rapporten viser til at bibliotekene er et verdifullt mellomledd mellom skolene og kultursektoren, men potensialet her er ikke utnyttet, og i mange tilfeller er bibliotekenes potensial i kulturoppfølgingen betydelig undervurdert. Rapporten omtaler bibliotekene som et lavterskeltilbud der alle, inkludert minoriteter, kan inkluderes i lokalsamfunnet og få kulturelle opplevelser. Bibliotekene, som lokale samlingssteder for kunst- og kulturgrupper, kan fungere som samlingssteder for forskjellige kulturelle tilbud. I tillegg kan disse institusjonene bidra til å etablere og utvikle nære relasjoner mellom familier og skoler. Slike verdifulle samarbeidspartnere kan både skolene og barnehagene integrere bedre i forbindelse med kunst- og kulturoppfølgingen.

SFO

Både lærere og personer innenfor lærerutdanningen mener det kan være en gylden mulighet for å skape større fokus på estetikk for alle elever hvis man får flere kunst- og kulturaktiviteter inn i SFO. I Nederland, for eksempel, har "Bred skole"-konseptet hatt stor suksess med å nå ut til alle barn med kunst- og kulturaktiviteter. Man har fokusert spesielt på å nå barn med ulik bakgrunn og/eller fra familier med lav sosioøkonomisk status.

Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen (KKS)

Rapporten peker på at KKS og andre kulturorganisasjoner bidrar med god støtte til kunst- og kulturoppfølgingen lokalt. KKS har potensial til å gi utstrakt støtte til skolene, men foreløpig har dette kun hatt merkbar effekt i barnehagene.

Senteret selv påpeker at arbeidet med barnehagene ble utviklet som en følge av strategiplanen "Skapende læring", der barnehagene er et eget satsningsområde, mens det ikke har vært like mye fokus på barne- og ungdomsskolesektoren de siste fire årene. En annen mulig årsak kan være at senteret ligger i Bodø, og enkelte av respondentene mente dette begrenset senterets muligheter til å "nå ut" på nasjonalt nivå.

Resultatene fra spørreundersøkelsen, for alle skoletyper, antyder en lignende situasjon; bare 39,5 prosent av respondentene ville ta kontakt med KKS for informasjon eller ressurser. Det er imidlertid interessant å merke seg at de kvalitative responsene under besøk i forbindelse med prosjektet, ga en indikasjon på at man foretrakk lokale organer framfor nasjonale organisasjoner. Men resultatene fra spørreundersøkelsen gir imidlertid et annet resultat, der bare 21 prosent av grunnskolene ville ta kontakt med lokale organer.

Nasjonale organisasjoner, som ulike fag- og interesseorganisasjoner og Foreldreutvalget (FUG), mener at KKS kunne være sentral for nettverksbygging, der man kan formidle og dele ressurser. Men det uklart om dette er en del av senterets nåværende rolle.

Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen kan i alle fall spille en mer aktiv rolle når det gjelder å utvikle ressurser som bidrar til bedre undervisning i kunst og kultur⁴

Ressurser til kunst- og kulturoplæringen

Flere respondenter pekte på at selv om man i det siste tiåret har sett økte bevilgninger til kunst og kultur, har finansieringen i realiteten stagnert eller til og med gått litt ned. Problemet synes å være at etterspørselen etter DKS, kulturskolen og museumsbesøk har økt både i omfang og størrelse, men finansieringen er ikke blitt justert i samsvar med et høyere aktivitetsnivå.

Selv om man generelt kan si at finansieringen er tilstrekkelig, er det store lokale forskjeller når det gjelder finansiering og støtte. I praksis kan foresatte måtte betale for materiell, transport og tilleggsaktiviteter.

Kostnad synes å være en viktig faktor for om et barn benytter seg av et kulturtilbud etter skoletid. Det er likevel ikke sannsynlig at kostnadsreduisering alene vil være nok til å få flere barn fra familier med lav sosioøkonomisk status til å delta.

Det blir normalt ikke innhentet data om inntekten til familier som benytter seg av kunst- og kulturtilbud i skolens regi eller etter skoletid. Det er derfor ikke mulig å si noe konkret om elever fra familier med ulike inntektsnivåer får lik tilgang til kunst og kultur. Hvis tallene i Norge ligner på det man har sett i andre land, kan man anta at dette ikke er tilfelle, og de innsamlede opplysningene kan synes å støtte en slik antakelse.

2. Hvordan er kvaliteten i kunst- og kulturoplæringen i Norge?

Som et utgangspunkt peker rapporten på at kvalitet i forbindelse med kunst og kultur er et omstridt tema i Norge, og at kvalitet har to klare aspekter; produktkvalitet og prosesskvalitet.

Det er stor mangel på faglærere og lærere med kompetanse innenfor de estetiske fagene i grunnskolen. I tillegg er mange spesialrom og arealer, beregnet på praktisk undervisning, drastisk redusert eller forsvunnet helt.

Det er manglende kompetanse blant lærere i grunnskolen i kunst- og kulturfagene, og lærerne mener de trenger bedre lærings- og veiledningsmateriell for å kunne undervise i kunst- og kulturfagene. Det er også en utbredt oppfatning blant lærerne at de estetiske fagene og læreplanene i disse fagene generelt er blitt mer teoretiske, og at mangelen på valgfag og praktiske fag har gitt begrensede muligheter for elever som ønsker å velge kreative fag. Generelt er det mange lærere som mangler den kunnskapen som kreves for å undervise i kunst- og kulturfag.

⁴ Ekspertgruppekommentar: «Dette er nøkkelen. Utvikling av ressurser er en del av mandatet og en årlig oppgave for alle de åtte nasjonale sentrene.»

I skolene er det en utbredt oppfatning om at det er mangel på godt undervisningsmaterieell innenfor kunstfagene. Samtidig uttrykte både fokusgruppene og de som ble intervjuet, at de nye læreplanene var mindre spesifikke og at behovet for gode undervisnings- og læringsressurser nå var blitt større.

Generelt har man et prinsipp om metodefrihet i norsk skole, som betyr at lærerne står fritt til å velge hvordan de vil undervise. Lærere føler seg ikke trygge når det gjelder å bruke kunst som en læringsmetode. Elever lærer på mange ulike måter, men det tas det lite hensyn til når man benytter så lite varierte undervisningsmetoder i kjernefagene.

Det er bred enighet om at skolens rektor spiller en svært viktig rolle når det gjelder å utøve positivt lederskap innenfor kunst- og kulturfeltet. I den forbindelse uttrykte enkelte bekymring over at noen rektorer ikke har noen klar formening og forståelse av hva som er god kunst eller hvordan de skal legge til rette for dette i sin skole.

Rektorene trenger mer kunnskap om verdien av kunst- og kulturopplæring og kreative tilnæringer når det gjelder å bedre skolens resultater. Skolelederne føler et visst press til å fokusere på grunnleggende ferdigheter, men rektorene er generelt svært opptatt av verdien av kunst og kultur og at elevene skal få en bred og allsidig opplæring. Mange rektorer argumenterte varmt for viktigheten av kunst og kultur. De uttrykte at dagens press i forbindelse med kvalitet i kjernefagene og et sterkt fokus på vurdering og sammenligning av resultater i kjernefagene, hadde hatt nedslående innvirkning på de estetiske fagene sin posisjon i skolen. Press om å fokusere på bedre "grunnleggende ferdigheter" har ofte tatt tid og penger bort fra kunstfagene og kreative aktiviteter.

Det pekes også på at utvalget av vurderingskriterier og evalueringsstrategier for kunst og kultur i opplæringen, er begrenset. Til tross for at det ble observert ulike praksiser under skolebesøkene, var den generelle holdningen at vurderingspraksisene innenfor de estetiske fagene må bli bedre.

Nye prioriteringer og PISA

Fokuset på PISA-resultatene har hatt uforholdsmessig svært negativ innvirkning på praksis i kunst- og kulturfagene, mener lærerne. Til tross for at høy kvalitet i kunst- og kulturopplæringen samsvarer med gode resultater i PISA- testene.

Selv om en stor andel svarte "vet ikke" på spørreundersøkelsen, er det få respondenter som mener at de estetiske fagene har en negativ innvirkning på akademisk suksess (6,6 prosent). I spørreundersøkelsen for barnehagene svarte 41,7 prosent at kunst og kultur bedrer barnas akademiske ferdigheter⁵, og 45,2 prosent mente det bedret barnas adferd. Det er interessant å merke seg at ingen respondenter fra barnehagene mener kunst og kultur hadde noen negativ innvirkning. Kunst og kultur hadde enten positiv innvirkning eller man svarte "vet ikke".

Problemet synes å være at de estetiske fagene ofte presenteres (særlig i media) som fag som krever mindre av elevene enn de andre fagene.

Retorikken rundt PISA-resultatene har hatt uforholdsmessig stor negativ innvirkning på opplæringen i kunst- og kulturfagene i skolen, og den store mengden negative kommentarer om PISA-

⁵ Bedre læringsferdigheter og kognitive ferdigheter

undersøkelsen vitner om hvor mye « opprør » denne prosessen har skapt i norske skoler. Den økende motstanden mot PISA-prosessen kommer ikke bare fra rektorene.

I rapporten framheves det at undersøkelser viser at i stedet for at kunst- og kulturfagene tar fokuset vekk fra teoretiske fag i skolen, er det slik at mer kunst, kultur og kreativitet faktisk kan bidra til bedre kvalitet, bedre resultater og større grad av mestring.

Kjedsomhet og frafall

Elevene klaget over at de kjeder seg og har mistet troen på skolen. De klaget over mangelen på praktiske og kreative fag, og de ønsket seg flere praktiske fag og flere kreative måter å lære på.

Ofte er det smarte, ambisiøse og kreative elver som faller fra. Elevene som dropper ut er selvstendige, gode på problemløsning og praktisk anlagt. Elevene foreslo at kunst, kultur og kreativitet kunne brukes på en god måte for å gjøre skolen mer interessant. Det var en utbredt oppfatning at de estetiske fagene (og læreplanene generelt) var blitt for teoretisk.

Både lærere, rektorer og elever mente at økt bruk av kunst- og kulturaktiviteter, vil være med å oppmuntre elevene til å fortsette på skolen. Mange var opptatt av at omfanget av kreative og praktiske fag, som de estetiske fagene, var blitt betydelig redusert i skolehverdagen. Dette førte til kjedsomhet, og elevene mistet troen på skolen og på å lære. Dette var spesielt tydelig i kommentarene fra elever, og da særlig elever over 14 år.

Mangel på praktiske og kreative alternativer i skolen ble sett på som én av hovedgrunnene til at flere ikke fullfører videregående opplæring, og spesielt gutter.

Læreplanene for de estetiske fagene

Det kunne være enkelt å legge all skylden for manglende fokus på kunst- og kulturoplæringen på læreplanene, men det ville ikke gi et komplett bilde. Rektorer og lærere har betydelig kontroll over undervisningsopplegget og kunne (i alle fall i teorien) enkelt gi større prioritet til kunst og kultur i opplæringen. Det er vanskelig å finne kvalifiserte lærere i de estetiske fagene. Enkelte uttrykte også at få elever gikk videre og valgte kunstfagretninger på videregående, siden skolene som tilbyr disse fagene ofte er rettet inn mot elever med et spesielt talent i musikk, og det finnes ingen klare alternativer for dem som ønsker å lære mer om musikk (eller andre kunstformer) på et nybegynnernivå eller et mer moderat nivå.

Kreative næringer

Det er stor mangel på karriererådgiving og yrkesopplæring når det gjelder jobbmuligheter innenfor de kreative næringene og kultursektoren.

Kulturnæring utgjør en viktig og stadig større del av den norske økonomien, men dette gjenspeiler seg ikke i kunst- og kulturoplæringen. Med unntak av entreprenørskap og designrelaterte programmer i ungdomsskolen, finnes det nesten ikke noen koblinger mellom ulike

kulturnæringsbransjer og skolene. Man må utvikle en strategi for å knytte til seg profesjonelle samarbeidspartnere fra disse bransjene også, særlig i videregående skole.

Lærerutdanning

Man trenger innovative, engasjerte og målbevisste lærere dersom man skal oppnå god kvalitet i kunst- og kulturoppfølgingen. Rapporten konstaterer at behovet for forbedringer i lærerutdanningen for grunnskolelærere, er stort.

I lærerutdanningen vies liten eller ingen tid til kunst og kultur. Mange studenter uteksamineres fra lærerutdanningen uten de ferdighetene eller kunnskapene som kreves for å undervise i kunst- og kulturfag eller kunnskap om kreative undervisningsmetoder. I lærerutdanningen er man imidlertid klar over hvilke begrensninger og mangler utdanningen har, når det gjelder å forberede lærerne på å ta i bruk kreative undervisningsmetoder i grunnskolen.

Det kreves kunnskap om og ferdigheter innenfor evaluering, forskning og refleksjon for å innføre kreative undervisningsprogrammer og kunst og kultur i skolen. Det er svært viktig at også allmennlærerne utvikler ferdigheter i og kunnskap om kreativitet, kultur- og kunstoppfølging i skolen. Derfor er det viktig å stille spørsmål ved det generelle kvalitetsnivået blant lærerne i Norge. Men under prosjektet observerte man likevel eksempler på undervisning av svært høy kvalitet.

Det er blitt foreslått at de nye rammene for lærerutdanningen må revideres i lys av de utilsiktede negative innvirkningene reformene har hatt på utdanningen av lærere som er interessert i kunst- og kulturfagene. Det er anbefalt at alle lærere må ha fordypning innenfor estetiske eller kulturelle fag.

Lærerutdanningen vil også spille en viktig rolle i langsiktig kompetanseheving for lærere innenfor kunst og kultur. Det er også behov for en sterkere kobling mellom de ulike aktørene som tilbyr kompetanse innenfor etter- og videreutdanning. Fag- og interesseorganisasjonene innenfor kunst og kultur er spesielt sterke og effektive, og de kan inkluderes i enhver strategi for å promotere kompetanseheving.

Når det gjelder førskolelærerutdanningen, er de fleste mer fornøyd med bredden og dybden i denne utdanningen.

Museer og kulturinstitusjoner

Museumssektoren kan spille en viktig rolle når det gjelder å motivere lærere – og lærerstudenter – til å se museer som en læringsressurs, men ennå er dette lite utbredt.

Det finnes eksempler på at museums- og gallerisektoren har særdeles gode opplæringsprogrammer, men dette er generelt lite vektlagt i forhold til de andre museumsoppgavene.

Fallende interesse for enkelte museumsprogrammer ble i hovedsak forklart med to forhold – læreplanene og Den kulturelle skolesekken. Mange mener at de nye læreplanene inneholder færre spesifikke referanser til museumssamlinger (særlig innenfor bildende kunst) og timeplanen er stram, så det finnes ikke mye tid til å dra på museer.

Forestillinger og utstillinger

Det er viktig at prosjekter og læring i estetiske fag kulminerer i gode presentasjoner av læringsprosessen, fordi prosess og produkt, særlig i disse fagene, bør henge sammen.

Under skolebesøk og intervjuer ble det avdekket at på alle nivåer var det for lite fokus på gode presentasjoner av læring i skolene.

Barnehagebarn var den gruppen som sjeldnest fikk mulighet til å være med på opptredener utenfor barnehagen (eller for publikum utenfra); 38,8 prosent deltok ikke i slike eksterne forestillinger.

Det er også viktig at elevene får mulighet til å oppleve forestillinger og utstillinger med andre, og på den måten se hvordan profesjonelle utøvere og aktører jobber. I Norge kan det synes som elevene opptrer oftere selv enn de er publikum. Dette var i hvert fall tilfellet i kulturskolene. I grunnskolen har man fått til en bedre balanse mellom de to, primært på grunn av Den kulturelle skolesekken.

Forskning og utveksling av erfaringer

Det finnes ingen tradisjon for utveksling mellom skolene, og man burde utveksle gode erfaringer oftere. Man er positiv til forskning innen kunst- og kulturopplæring, men det er grunn til å være kritisk til mangelen på gode nok data i Norge. Det samles ikke regelmessig inn gode data innenfor kultur, kunst- og kulturopplæring og kulturnæringene. Dataene som samles inn, er ikke sammenlignbare og er ikke spesielt nyttige som beslutnings- og evalueringsgrunnlag for verken politikk eller praksis.

Et annet syn er at det finnes mye tilgjengelig forskning, men at informasjonen fra disse prosjektene ikke blir distribuert i særlig grad og at man ikke gjør koblinger på tvers av ulike forskningsområder.

En måte å øke det kollektive kunnskapsnivået på, er nettopp gjennom forskning og publisering. I løpet av dette prosjektet uttrykte mange sin støtte til verdien av dokumentasjon og forskning som grunnlag for videre utvikling.

3. Hvilke muligheter og utfordringer står vi overfor nå og i framtiden?

Rapporten avdekker at det skjer mye bra i kunst- og kulturoplæringen i Norge, men at det er rom for forbedringer når det gjelder:

- Den kulturelle skolesekken som foreløpig kan synes som om den kun har en kortsiktig innvirkning på barna
- Å styrke samarbeidet mellom skoler og kunstnere, både når det gjelder antall skoler som er involvert og varigheten på samarbeidet
- Å styrke samarbeidet mellom de frivillige kulturmiljøene, kulturskolene og kunst og kultur i opplæringen i skole og barnehage
- Å ha et større fokus på kunst og kultur i skolefritidsordningen (SFO).
- Å bedre karriererådgiving og yrkesopplæring når det gjelder jobbmuligheter innenfor kulturnæringene og kunst- og kultursektoren
- Sterkere kobling mellom de ulike aktørene som tilbyr kompetanseutvikling med fokus på kulturnæring
- Behov hos skoleledere for mer kunnskap om verdien av kunst- og kulturoplæring og kreative undervisningsmetoder i alle fag. Å øke elevmedvirkning i kunst- og kulturoplæringen

Videre anbefalinger i rapporten er følgende:

Hovedkonklusjoner

En av utfordringene for kunst- og kulturoplæringen i Norge er å fremme en mer helhetlig tenkning. For å oppmuntre til felles strategisk tenkning og kommunikasjon om god praksis og gode initiativer, bør de som er ansvarlige for kultur og opplæring på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå møtes regelmessig.

Lærere mener at de trenger bedre læremidler med tilhørende veiledningsmaterieell for å kunne undervise godt i kunst- og kulturfag.

Kriterier og veiledninger for vurdering og evaluering, er spesielt mangelfulle innenfor kunst- og kulturoplæringen.

Fokus på PISA-resultatene har hatt uforholdsmessig stor negativ innvirkning på kunst- og kulturfagene.

Man må forbedre lærerutdanningen og bedre mulighetene for etter- og videreutdanning for dem som allerede er lærere. Det finnes små "lommer" av ekspertise i den norske skolen, men det generelle inntrykket er at man vier liten eller ingen tid til kunst- og kulturfag i lærerutdanningen.

Det er utdanningsmessige og geografiske forskjeller, samt kjønnsforskjeller når det gjelder aktiv deltakelse i kunst- og kulturoplæringen. Forsøk på å få inn mer flerkulturelle elementer og å bedre

kjønnsbalansen i kulturskolen (og blant kunst- og kulturlærere i den vanlige skolen), har stort sett vært mislykket. Videre gir ikke kunst- og kulturoppfølgingen i praksis, verken innenfor skolen eller utenfor skolen, lik tilgang for barn og unge med spesielle behov og barn og unge med en annen kulturell bakgrunn enn norsk. Dette til tross for politiske retningslinjer som krever det og gode intensjoner om å gjøre det.

1. Politisk føringer

1.1 Det bør lages en sammenhengende og mer detaljert plan for kunst- og kulturfagene, som kan dekke hele opplæringsløpet

1.2 Det må føres tilsyn med kvaliteten i kunst- og kulturfagene

1.3 Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen (KKS), bør spille en større rolle for å fremme kunst- og kulturfagene

1.4 Det kan være behov for mer ressurser til å bistå lærerne i grunnskolen, slik at de kan oppfylle læreplanene i kunst- og kulturfagene

1.5 Man bør undersøke hvilken innvirkning de nye skolenes utforming og design, særlig de "åpne" planløsningene, har på kunst- og kulturoppfølgingen

2. Samarbeid og deling

2.1 Det bør bevilges øremerkede midler til deling av god praksis

2.2 Det bør etableres tettere samarbeid med kunstnere og kulturnæringene

2.3 Det er behov for større grad av samarbeid mellom barnehagene, grunnskolene, SFO og kulturskolene

3. Tilgjengelighet

3.1 Likeverd og like muligheter er viktig i Norge, men dette har man generelt ikke oppnådd innenfor kunst- og kulturoppfølgingen. Det bør oppnevnes en komité som spesifikt oppfordrer til mangfold og som følger med på tilgjengelighet og kjønnsfordeling innenfor kunst- og kulturoppfølgingen

3.2 SFO og kulturskolene må lykkes bedre i å nå ut til barn med spesielle behov

4. Lærerutdanning og etter- og videreutdanning

4.1 Det er et presserende behov for å gjeninnføre et minimum av kreative fag og kulturfag for alle som tar lærerutdanning i Norge

4.2 Det bør innføres minimumskrav til kompetanse for faglærere i kunst- og kulturfagene

4.3 Det bør føres bedre kontroll med kvaliteten på kulturfagene og de kreative fagene innenfor lærerutdanningen

4.3 Lærerutdanningen må inneholde spesifikk opplæring i ulike metoder og tilnærminger til kultur, inkludert DKS, kulturskolen, museer, teater, kulturhus og andre lokale kulturressurser, dessuten hvordan disse ressursene kan integreres i ulike læringsprosesser, så man kan oppnå bedre resultater

4.5 Man må utvikle (eller gjennomgå) og gjøre allment kjent ulike tilbud som spesifikt tilbyr kontinuerlig videre- og etterutdanning innenfor kunst og kultur for lærere som er midt i sin karriere, særlig når det gjelder bruk av ny teknologi i disse fagene

5. Vurdering og evaluering

5.1 Strategiene for vurdering og evaluering innenfor kunst- og kulturoplæringen er svært begrensede, og det er behov for mer forskning og utvikling på dette området

6. Kreativ undervisning og læring

6.1 Det er behov for etter- og videreutvikling for lærerne, slik at man kan få mer kreativ pedagogikk i klasserommet

6.2 De praktiske og estetiske fagene må gjeninnføres i skolehverdagen

6.3 Man må legge vekt på verdien av praktisk og kreativ læring, med hovedfokus på læring gjennom praktiske erfaringer

Områder for framtidige og videre studier, definert av A. Bamford

Enkelte områder bør undersøkes nærmere:

- Lærerutdanningen
- Tilgjengelighet
- Kreativ bruk av media og teknologi
- Forbindelser til kulturnæringer (innovasjon og spesialisering for kulturnæringer etter endt utdanning)
- Yrkesopplæring innenfor kunst- og kulturfagene og ulike yrkesveier
- Skolenes arkitektur og design
- Utbredelse av sang, kor og band i skolene
- Rollen til kulturnæringene i norsk økonomi

Bamfords anbefalinger med spesiell relevans for KKS

1. Politiske føringer og gjennomføring

1.1 Nasjonalt senter for kunst og kultur i opplæringen (KKS) bør spille en større rolle for å fremme kunst- og kulturfagene

1.2 Det kan være behov for flere ressurser for å hjelpe lærere (spesielt i grunnskolen) til å oppfylle læreplanene i kunst- og kulturfagene

2. Samarbeid og deling

2.1 Det bør bevilges midler øremerket til deling av god praksis

2.2 Det er behov for større grad av samarbeid mellom barnehagene, grunnskolene, SFO og kulturskolene

3. Etter og videreutdanning og lærerutdanning

3.1 Man må gjøre allment kjent ulike etter- og videreutdanningstilbud som tilbys innenfor kunst- og kulturfagene for lærere som er midt i sin karriere, særlig når det gjelder bruk av ny teknologi i disse fagene.

4. Kreativ undervisning og læring

4.1 Det er behov for etterutdanning for lærerne, slik at man kan få mer varierte undervisningsmetoder/pedagogikk i klasserommet

4.2 Man må legge vekt på verdien av praktisk og kreativ læring, med hovedfokus på læring gjennom praktiske erfaringer